

Alaeddin Keykubad And The Mongols: A Strategic Balance Between Peace And War

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Galip Bingöl 

University of Toronto, Science And Art, Toronto-Canada

e-posta: bingolga.bingapl@utoronto.ca

Hasan Çopur

Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Manisa-Türkiye
e-posta: asancopur3@gmail.com.

(Sorumlu Yazar/Corresponding author: Dr. Galip BİNGÖL)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 16. 06. 2025

Kabul tarihi-Date of acceptance: 12. 09. 2025

Yayın tarihi-Date of publication: 15. 09. 2025

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External

Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

No funds, grants, or other support was received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atf- Citation (Chiago)

Bingöl, Galip ve Çopur, Hasan. “Alâeddin Keykubad ve Moğollar: Savaş ve Barış Arasında Stratejik Bir Denge”. *Anadolu Mecmuası* c. 4, s. 10 (Ağustos, 2025):1-17.

Abstract

During the 13th century, the Mongol invasions posed a significant threat to Anatolia, plunging the Seljuk State into a profound political and military crisis. In this critical period, Sultan Alâeddin Keykubad ascended the throne and successfully protected the state from these pressures through strategic initiatives in both domestic and foreign policy. This article aims to analyze Keykubad's balanced political approach in response to the Mongol threat and It was an invasion. Rather than risking direct military confrontation, Keykubad prioritized diplomatic relations and established alliances with Ayyubid ruler al-Malik al-Ashraf and Abbasid Caliph al-Nasir li-Din Allah to secure international support. Simultaneously, he reinforced the defensive infrastructure of Anatolia, rebuilt fortresses, and disciplined the army. Although the Mongol advance into Azerbaijan and Eastern Anatolia posed a serious threat to the Seljuk borders, Keykubad's peaceful and cautious policy prevented the state from descending into a devastating war. This study evaluates the diplomatic and military strategies implemented by Keykubad, drawing upon contemporary historical sources and modern scholarship, and discusses their impact on the political stability of the Seljuk State. In conclusion, the reign of Keykubad stands out as an exceptional example in which military deterrence and diplomatic intelligence were employed together to counter the Mongol challenge in Anatolia.

Keywords: Seljuk Sultanate of Rum, Alaeddin Keykubad, Mongols, Middle East, Ayyubids.

Alâeddin Keykubad ve Moğollar: Savaş ve Barış Arasında Stratejik Bir Denge

Öz

XIII. yüzyılda Anadolu'nun siyasi ve askerî yapısını derinden sarsan Moğol istilaları, Türkiye Selçuklu Devleti'ni büyük bir varoluşsal tehditle karşı karşıya bırakmıştır. Cengiz Han'ın ölümünden sonra hız kazanan Moğol yayılması, Azerbaycan üzerinden Doğu Anadolu'ya kadar ulaşmış ve bölgedeki Müslüman-Türk devletlerini ciddi biçimde zorlamıştır. Bu dönemde Selçuklu tahtına çıkan Sultan Alâeddin Keykubad, karşı karşıya olduğu Moğol tehlikesine karşı doğrudan askerî çatışma yolunu tercih etmek yerine, temkinli ve çok boyutlu bir strateji geliştirmiştir. Keykubad'ın bu süreçte sergilediği liderlik, Anadolu'daki siyasi istikrarın korunmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Sultan, hem iç politikada merkezî otoriteyi güçlendirmeye hem de dış politikada diplomatik dengeyi sağlamaya öncelik vermiştir. Eyyübî Meliki el-Melikü'l-Eşref ve Abbâsî Halifesi Nâsır Lidinillah ile tesis ettiği dostane ilişkiler, Selçuklu Devleti'ne önemli bir diplomatik manevra alanı kazandırmıştır. Bununla birlikte, Anadolu'nun farklı bölgelerinde kalelerin tahkimi, stratejik noktaların yeniden inşası ve askerî teşkilâtın disiplini altına alınması gibi uygulamalarla olası bir saldırıya karşı caydırıcılık artırılmıştır. Bu makale, dönemin tarihî kaynakları ile modern araştırmalar ışığında Alâeddin Keykubad'ın Moğol tehdidine karşı geliştirdiği siyasi ve askerî yaklaşımları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, Keykubad dönemi, Moğol istilalarına karşı Anadolu'da izlenen akılcı, barışçıl ve önleyici devlet siyasetinin istisnai bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti, olası bir yıkımın eşiğinden dönmüş ve görece bir istikrar süreci içerisine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçuklu Devleti, Alaeddin Keykubad, Moğollar, Orta Doğu, Eyyubiler.

1. Giriş

Alâeddin Keykubad, Şubat 1220’de Türkiye Selçuklu tahtına geçtiğinde, Orta Asya’da Cengiz Han’ın komutasındaki Moğolların büyük bir yıkım gerçekleştirdiği sahneyi izlemeye başlamıştı. Cengiz Han, intikam ve öfkeyle dolu bir şekilde Uzak Doğu’dan hareket ederek, Moğolları Batı Türkistan’daki Maverâünnehir bölgesine yönlendirmişti. Bu dönemde, bugünkü Özbekistan sınırlarında bulunan Buhara’da ve Harezmşahlar topraklarında büyük bir tahribat yaşanıyor (Şubat 1220).¹ Cengiz Han, Muhammed Harezmşah ile yaşadığı diplomatik sorunların ardından, büyük bir yıkıma yol açacak olan Moğol istilasını Batı Türkistan topraklarına yaymaya başlamıştı. Bu sefer, Türk-İslam dünyasında büyük kayıplara neden olmuştur.² Buna karşın, Harezm ordusu, Cengiz Han ve komutanlarının yönettiği Moğol birliklerine karşı koymayı başaramadı. Sultan Muhammed Harezmşah, ordusunun sayısal olarak Moğollarından üstün olmasına rağmen, savaş stratejisi ve komuta tarzı açısından verdiği hatalı kararlarla Moğol istilasının yolunu açtı. Harezmşah, ordusunu büyük şehirler ve kalelere dağıtarak parçalamış ve bu güçlerin herhangi birinin başında durma cesaretini gösteremeyip Horasan’a çekilmiştir.³ Sonuç olarak, Moğollar, Maverâünnehir’in stratejik noktalarını çok kısa bir süre içinde ele geçirdi. Eğer o dönemde tüm güçler birleştirilip Moğollara karşı bir direniş gösterilmiş olsaydı, Moğol istilası sadece tarihsel bir savaşın sonucu olurdu ve o zaman istilanın adı bile anılmazdı. Bu durum, en azından Moğol istilası sırasında yaşanan korkunç vahşetin ve dramın onurlu bir tesellisi olabilirdi. Zira, Moğollar 1220-1221 yıllarında Batı Türkistan ve İran’da milyonlarca insanı öldürmüş, onları alçakça esarete sürüklemiş ve haritadan sildikleri kentler dışında, bir şehri bile harabe hâline getirmemişti. Katliamlar, yıkım ve yağmalar, Moğol istilasına tanıklık eden bilgi sahipleri, masum ve suçsuz insanlar tarafından yaşanmış olaylardı. Moğollar, sadece 1,5 yıl içinde Harezmşahlar Devleti’ni tamamen yok etti. Moğolların İran, Horasan, Afganistan ve Maverâünnehir’deki korkunç katliamları, mesaj verme kaygıları, çıkarlarını gözetmeleri ve en önemlisi ilkel doğaları nedeniyle gerçekleştirilmişti.⁴ Moğol istilası, Moğol korkusu ve Moğol katliamı terimleri, dönemin tarihçilerinin eserlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeler, Moğolların gerçekleştirdiği yıkıcı saldırıların ve katliamların, o dönemin halkları ve toplumları üzerinde oluşturduğu derin korku ve travmanın bir yansımasıdır. Moğol istilası, sadece askeri bir müdahale değil, aynı zamanda psikolojik bir savaş olarak da tarihe geçmiştir. Moğolların acımasız saldırıları, binlerce yıl boyunca hatırlanan bir korku kaynağı olmuş ve onların adları, özellikle Orta Asya, Batı Türkistan, İran ve Maverâünnehir gibi bölgelerdeki topluluklar için bir

¹ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih XII*, çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 320-321’de Moğol istilâsını gözlemleyen bir Buharalı, zorla göç etmek zorunda kaldığı topraklarda kendisine sorulan bir soru üzerine Moğollar hakkında şöyle demiştir: "Geldiler, yıktılar, yaktılar, öldürdüler, götürdüler ve gittiler." Bu ifade, Moğol istilâsını en basit ve açık şekilde anlatan bir tanımlamadır. Bkz. Cüveyni, Alâüddin Atâ Melik, *Tarih-i Cihangüşa*, çeviren: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 136.

² Anonim, *Moğolların Gizli Tarihi*, çeviren: Ahmet Temir, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 174; İbrahim Kafesoğlu, *Harezmşahlar Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 228; V.V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, yayına hazırlayan Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara 2006, s. 131-132; M. Fuad, Köprülü, *Tarih Araştırmaları I*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, s. 200; Galip Bingöl, *Moğol/İlhanlı Hâkimiyeti Altındaki Anadolu’da Çıkan İsyanlar (1243-1335)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta 2023, s. 10-18; Hasan Çopur, Sultan I. Alaeddin Keykubad’ın Komşu Devletler İle İlişkisi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2012, s. 145-158.

³ Nesevî, Şehâbü’d-dîn, *Celâleddin Harezmşah*, çeviren Necip Asım, Diyanet Yayınları, İstanbul 1934, s. 30; İbnü’l-Esir, XII, s. 319; Kafesoğlu, a.g.e., s. 275-276; Mustafa Demirci, “Yassıçemen Savaşına Giden Süreçte Alâeddin Keykubad İle Celâleddin Harzemşah Arasındaki Diplomatik Münasebetler, Elçiler Ve Mektuplar”. Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, sy. 7 (Aralık 2022), s. 18-36.

⁴ Nesevî, a.g.e., s. 35, 39-40; İbnü’l-Esir, XII, a.g.e., s. 332-333, 336; Cüveyni, a.g.e., s. 179-180; Ahmed b. Muhammed Nesevî, *Celâleddin Harzemşah’ın Biyografisi*, çev. Necip Asım, Yayınlayan ve dipnotlandıran: Mustafa Demirci, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2021, s. 2-11.

kabus hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Moğolların sebep olduğu tahribat ve korku, çağın tarih yazarları tarafından sıklıkla vurgulanmış ve bu olayların etkileri günümüze kadar ulaşmıştır.⁵ Moğolların 1220-1221 yıllarında Batı Türkistan topraklarında gerçekleştirdiği korkunç fetihler, aslında bir meydan muharebesi sonucunda kazanılan bir zaferin değil, farklı bir stratejinin ürünüdür. Moğollar, düşmanlarını adeta bir kapana kıştırarak, onları şiddetli kuşatmalarla sıkıştırmış ve çıkış yollarını neredeyse imkansız hâle getirmişlerdir. Bu şekilde, düşmanlarının direncini kırarak fetihlerini gerçekleştirmişlerdir.⁶

Cengiz Han, Maverâünnehir bölgesinde Buhara ve Semerkant'ı ele geçirdikten sonra, Nisan 1220'de generalleri Cebe ve Sübötey'i 20 bin kişilik bir süvari birliğiyle görevlendirerek Sultan Muhammed Harezmşah'ı yakalamaya yönelik bir harekât başlattı.⁷ Bu süreçte, Ceyhun Nehri'ni geçip İran topraklarına yayılan Moğollar, yaklaşık 8-9 ay süren kovalamacanın ardından Sultan Muhammed Harezmşah'ı yakalama konusunda başarılı olamayacaklardır.⁸ Bununla birlikte, Moğol generalleri takip sürecinde Rey, Hemedan, Cibal bölgesi ve Irak-ı Acem topraklarında gerçekleştirdikleri katliamlar ve tahribatlar, Sultan Muhammed'in ölüm haberini aldıktan sonra, adeta özgürlüklerini kutlarcasına daha da şiddetlendirilmiştir.⁹ Moğol generalleri, Harezmşah'ın ölümünden sonra askeri harekâtlarını tamamen şehirleri ve halkı yok etmeye odaklayarak batıya doğru ilerlemeyi sürdürdüler. Azerbaycan ve Erran bölgelerinde yağma ve tahribat gerçekleştirdiler. Bir süre Gürcülerin topraklarına girip Tiflis yakınlarında Gürcü askerlerini mağlup ettikten sonra geri dönerek Mart 1221'de Meraga'yı yağmaladılar.¹⁰ Sonrasında Moğollar, güneye inerek Irak'a doğru ilerleyip Erbil sınırlarına kadar yaklaştılar. Bu durum, Abbâsi halifesinin Bağdat için endişelenmesine yol açtı ve çevredeki Müslüman hükümdarlara yardım çağrısında bulunmasına sebep oldu.¹¹ Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin

⁵ İbnü'l-Esir, Moğol istilasını ve Müslümanların uğradığı büyük felaketi anlatırken, bu acıları yazmanın ne kadar zor olduğunu dile getirir ve "Keşke annem beni doğurmasaydı, keşke bu büyük felaketten evvel ölüp gitseydim. Adım sanım unutulsaydı da bu olayla karşılaşmasaydım, böyle bir olayı yaşamaydım" şeklinde bir ifadeyle dönemin dehşetini ve acısını yansıtır. Bu sözler, o dönemin ruh hâlini ve Moğolların sebep olduğu yıkımın insan üzerinde bıraktığı izleri gözler önüne serer (İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 312). Aynı şekilde, Nesevi, Nesa halkının Moğol zulmüne maruz kaldığını, insanların koyun sürüsü gibi bir araya toplandığını ve çok sayıda çocuğun, kadının ve erkeğin acımasızca öldürüldüğünü aktarır. Nesevi'ye göre, "Zavallı halk bir çoban elinde bulunan koyun sürüsü gibi meydana sürüldü. Çoluk çocuğu ile insanlar, gelen emir üzerine birbirlerini bağladı. Kundaklı çocuklar gibi sarıldılar. İşte bu hâlde iken üstlerine oklar yağdırılmaya başlandı, hepsi öldürüldü, cesetleri kurtlara, kuşlara yem oldu." Bu dram, yalnızca Nesa'da değil, Moğolların istila ettiği diğer bölgelerde de benzer şekilde yaşanmıştır; ölenlerin sayısının yetmiş bine ulaştığı belirtilir (Nesevi, a.g.e., s. 39). Moğol istilasının yıkıcı etkileri ve ortaya çıkan korku, Cüveyni ve diğer tarihçiler tarafından da çeşitli eserlerinde detaylı bir şekilde anlatılmıştır (Cüveyni, a.g.e., s. 153, 162, 180; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi II*, çev. Ömer Rıza Doğrul, I-II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 506).

⁶ Moğollar, açık arazi savaşlarında çok daha üstün bir güç sergilemelerine rağmen, Harezmşah Devleti'nin sağlam kalelerini ele geçirme konusunda beklenenden çok daha hızlı sonuç almışlardır. Harezm ordu grubu, içsel çatışmalar, liderlik eksiklikleri, bölünmüş kuvvetler ve kopmuş iletişim hatlarıyla zayıf bir durumda olduğundan, Moğolların işi oldukça kolaylaşmıştır. Bu durum, Moğolların minimum kayıpla, kısa süreler içinde hisar kuşatmalarını başarıyla tamamlamalarını sağlamıştır. Ayrıca, Moğolların kuşatma sırasında esirleri "yem" olarak kullanarak onların enerji kaynaklarını sömürmesi de bilinen bir taktiktir. Jean Paul Roux, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çev. Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket, İstanbul 2001, s. 247; Köprülü, *Tarih Araştırmaları*, I, s. 252; Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, çev. Reşat Uzmen, İstanbul 1980, s. 235.

⁷ Cüveyni, a.g.e., s. 158; İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 323.

⁸ Muhammed Harezmşah, düşmana karşı hiçbir direnç göstermeden sürekli olarak kaçmış ve Batı İran'ın sahillerinde izini kaybettirerek, Hazar Denizi'nin güneydoğu kıyılarındaki Abeskun adalarına sığınmıştır. Burada, Aralık 1220'de hayatını kaybetmiştir. Kafesoğlu, a.g.e., s. 275-285.

⁹ İbnü'l-Esir, bu Moğol birliğinin İslam topraklarında büyük bir karışıklık, fitne ve huzursuzluk oluşturan grup olduğunu vurgulamaktadır. Bkz. İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 324.

¹⁰ İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 332-333; Mehmet Emin Şen ve Galip Bingöl. "Anadolu'da Moğol Tahakkümüne Karşı Aykırı Bir Ses: Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafeddin". *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 5, sy. 2 (Aralık 2022), s. 381-92.

¹¹ İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 333-334; Galip Bingöl ve Hasan Çopur. "Alâeddin Keykubad'ın Abbâsi Halifeleri ile İlişkileri: Siyasi, Askeri ve Manevi Bağlar". *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 10, sy. 1 (Haziran 2025): 17-26.

Keykubad da, Abbâsî halifesinden Bağdat'ın güvenliği için bu yönde bir tebligat almıştı.¹² Kısacası, Moğollar, Harezmşahlar Devleti'ni yıkma sürecini devam ettirirken, 1221 yılının başlarında Azerbaycan ve Irak sahillerinde istila ve kıyım faaliyetlerine girişmişlerdi. Moğol istilasını, Doğu İslam dünyasında kalıcı travmalar bırakırken, aynı zamanda Orta ve Yakın Doğu'daki Batı İslam ülkeleri için büyük bir tehdit oluştuyordu. Bu durum, Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın, Moğolların Anadolu sınırlarına yaklaşması ve ülkesine sığınan insanlardan gelen istila korkusuyla duyduğu endişeyle paralel bir şekilde, ülkesini olası bir Moğol saldırısına karşı hazırlamak için harekete geçmesine neden oldu.

1220 yılının baharında, Orta Asya'dan batıya doğru yayılan Moğol kasırgası, Horasan ve Batı İran'a kadar ulaşarak Anadolu'yu, Irak'ı ve tüm İslam dünyasını derinden sarsmıştı. Bu tehdit karşısında, Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad, ülkesinin güvenliğini sağlamak için harekete geçti. Anadolu'nun batısında beliren Moğol tehlikesine karşı, özellikle Orta Anadolu'yu kapsayan bölgedeki kaleleri güçlendirme çalışmalarına başladı. Konya, Kayseri ve Sivas gibi stratejik şehirlerdeki surların yenilenmesi ve ek güvenlik önlemleri alınması için adımlar attı. Alâeddin Keykubad, Konya'nın surlarını yeniden inşa ettirerek, olası bir saldırıya karşı hazırlıklı olmayı hedefledi. Bu şehirlerin, sakinlerinin huzur, güven ve refah içinde yaşadığı yerler olarak, ilerideki herhangi bir istila karşısında sağlam bir duruş sergilemesi gerektiğini düşünüyordu.¹³ Alâeddin Keykubad, devletin kaynaklarını kullanarak Konya, Kayseri ve Sivas gibi önemli şehirleri güçlü ve yüksek surlarla çevirmeyi başardı. Bu surların etrafında derin hendekler kazdırarak, dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıyı zorlaştırdı ve şehirlere yaklaşmayı daha da güçleştirdi. İlk olarak, Konya surlarının inşası 618 (1221) yılında tamamlandı, böylece şehrin savunması büyük ölçüde güçlendi.¹⁴ Sivas ve Kayseri surlarının yapımı ise 621 (1224) yılında tamamlandı. Bu tarihlerde, Alâeddin Keykubad, bu şehirlerin de güvenliğini sağlamak için benzer şekilde güçlü surlar inşa ettirmişti. Bu surlar, Anadolu'nun Selçuklu topraklarının savunmasında önemli bir rol oynamış ve bölgedeki güvenliğini artırmıştır.¹⁵

Zeki bir lider olan Alâeddin Keykubad, dönemin en büyük ve yıkıcı tehlikesi olan Moğol istilasına karşı akıllıca siyasi önlemler almaya yöneldi.¹⁶ Tahta geçer geçmez, sefelinin çatışma içinde olduğu Urfa, Harran, Silvan ve Ahlat hükümdarı olan Eyyubi ailesinin güçlü bir üyesi Melik Eşref ile ittifak

¹² İbn Bibi, I, a.g.e., s. 277.

¹³ III. Haçlı Seferi sırasında, Alman ordusu Konya surlarının zayıf olduğu noktaları kolayca aşarak şehri yağmalamıştı. Bu olay, Konya'nın güvenliğini ve savunmasını sorgulatan bir durum oluşmuştu. Osman, Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat, İstanbul 2010, s. 353; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi III*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 13; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981, s. 205. Ancak bu olaydan sonra Konya hızla toparlanarak medeniyet yolunda önemli ilerlemeler kaydetmiş, zenginlik ve refah içinde bir gelişim göstermişti. Bu durumu sürdürebilmek ve olası saldırılara karşı daha güçlü bir savunma oluşturmak adına Alâeddin Keykubad, Konya surlarını ikinci kez inşa ettirmiş ve şehri daha da genişletmiştir. Konyalı, a.g.e., s. 53.

¹⁴ İbn Bibi I, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fî'l-Umûri'l-Alaiyye*, Selçukname, çeviren: Mürsel Öztürk, I, T.C. Kültür Bakanlığı 1000 Temel Eser, Ankara 1996, s. 271-274; İbrahim Hakki, Konyalı, *Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1964, s. 133-134.

¹⁵ Alâeddin Keykubad, Konya, Sivas ve Kayseri gibi büyük şehirlerin yanı sıra, Malatya, Amasya, Niğde ve Erzincan gibi diğer Anadolu şehirlerinin de kale ve surlarını inşa ettirip tahkim ederek, bölgenin savunmasını güçlendirmiştir. Bu şehirlerin güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan bu surlar, Selçuklu Devleti'nin Anadolu'daki egemenliğini pekiştiren ve olası Moğol istilalarına karşı hazırlıklı olmalarını sağlayan önemli askeri yapılar olmuştur. Turan, a.g.e., s. 354.

¹⁶ Aksarayî, Kerimüddin Mahmud, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çeviren: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 25; İbn Bibi, I, a.g.e., s. 243; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi II*, çev. Ömer Rıza Doğrul, I-II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 536; Zehebi, *el-İber fî-Haber Men Gaber*, Tahk. Selahaddin el-Müncid, V, Mektebetü Hayyat Kuveyt 1966, s. 139; Ahmed b. Mahmud, *Selçuk-nâme II*, haz. E. Merçil, II, İstanbul 1977, s. 152; Münecimbaşı, *Câmîü'd-Düvel II*, Selçuklular Tarihi, yayınlayan ve çeviren: A. Öngül, I-II, İzmir 2000/2001, s. 79; Osman Turan, "Keykubâd I", İslâm Ansiklopedisi VI, MEB Yayınları, İstanbul 1971, s. 649-650.

kurarak önemli bir anlaşma sağladı.¹⁷ Bu doğrultuda, iki taraf arasında iyi niyet ve karşılıklı destek temelinde bir barış dönemi başlamıştır. Alâeddin Keykubad, Moğol tehlikesine karşı ülkesinin güvenliğini ve çıkarlarını gözeterak güçlü komşu devletlerle ittifaklar kurma yönünde adımlar atmıştır ve Melik Eşref ile yaptığı anlaşma, bu sürecin ilk örneğidir. Alâeddin Keykubad'ın güneydeki Eyyubilerle olduğu gibi doğuda da aynı tehdide maruz kalan Eyyubilerle işbirliği yapma arzusunun, olası bir Moğol istilasını durdurma amacına yönelik olarak siyasi ihtiyatkârlıkla açıklandığı söylenebilir.¹⁸

Moğol istilasının meydana getirdiği tehdit algısı, Abbâsî halifesi Nâsır Lidînillâh ile Alâeddin Keykubad arasında kurulan ilişkileri de etkilemiştir. 1221 yılında, Konya surlarının inşasının ardından Kayseri'ye geçen Alâeddin Keykubad'ın huzuruna, halife tarafından gönderilen Muhyiddin İbnü'l-Cevzi adlı elçi gelmiştir. Elçi, kabul töreninin ardından halifenin mesajını iletmiştir. Halife Nasır Lidinillah, Moğol ordusunun Irak'a doğru ilerlediği yönündeki haber üzerine, Sultan Alâeddin Keykubad'dan 2 bin süvari talep etmiştir. Bu olay, Alâeddin Keykubad'ın dış politikada Moğol tehdidine karşı izleyeceği stratejinin temelini atması açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde Alâeddin Keykubad, Moğollarla nasıl bir politika izlenmesi gerektiğini devlet adamları ve komutanlarıyla paylaşarak şu görüşü dile getirmiştir: “Kaynağından çıkıp büyüyerek ilerleyen ve karşılarına çıkan tüm düşmanlarını yok eden bir millete karşı savaşmak yerine, barış yapmak gereklidir. İslam dünyasının selameti ve devlet ile din işlerinin düzenli bir şekilde işlemesi için Moğollarla barış temelli bir diyalog kurulmalıdır.”¹⁹ Bu aşamada Alâeddin Keykubad, halifenin Moğollarla ilgili tutumuna dair önerisinde, halifenin tüm İslam meliklerini temsilen güçlü ve yetenekli bir elçi heyeti gönderip, değerli hediyelerle Moğol Hanına başvurmasının daha etkili olacağını belirtmiştir. Bu görüş, Alâeddin Keykubad'ın Moğollarla barış ve dostluk temelli bir politika izlemeyi tercih ettiğini göstermektedir. Ancak halifenin isteği doğrultusunda iki bin süvari göndermek yerine, Alâeddin Keykubad, halifeye bu fikrin zayıflık ve korkaklık olarak algılanmaması için, tecrübeli ve donanımlı 5 bin süvari hazırlayıp Bağdat'a göndermeyi tercih etmiştir. Ancak, Selçuklu askerleri Erbil'e ulaştıklarında, Halife onları geri göndermiştir. Çünkü Moğollar, Irak'a doğru ilerlemeyip bölgeden uzaklaştığı için ek yardıma ihtiyaç kalmamıştır.²⁰

Moğol istilas, başlangıçta büyük bir korku oluşturarak Azerbaycan'ı geçtikten sonra batıya fazla yayılmadı ve Kuzey Irak'tan dönüp Kafkaslar'a yöneldi. Bu dönemde, Batı İslam dünyasını tehdit eden Moğol istilas, henüz tsunami etkisiyle her şeyi silip süpüren bir güç hâlindeydi. Bu yıkıcı etki, Anadolu ve Irak'tan çıkıp, yağma ve kıyım faaliyetlerini Karadeniz'in kuzeyine doğru taşımıştı.²¹ Bu dönemde, Batı İslam dünyasını tehdit eden Moğol istilas, henüz bir tsunami gibi etkili bir şekilde bulunduğu her yeri silip süpüren bir güçtü. Bu dehşet, Anadolu ve Irak'tan çıkarak yağma ve kıyım faaliyetlerini Karadeniz'in kuzeyine kadar yaydı.²² Böylece, Moğol tehlikesinin henüz Ön Asya için dalgalı bir etki

¹⁷ Turan, a.g.e., s. 353; Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009, s. 14-15.

¹⁸ Ebu'l-Fida İmadüddin Ömer İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, XII, thk. A.A. Feth, Beyrut 1990, s. 112; Nüveyri, Nihâyetü'l-Ereb fi Fununi'l-Edeb, Cilt: XXVII, thk: Mufid Kumayha, Darü'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 2004, s. 102.

¹⁹ Cüveyni, a.g.e., s. 158-161; İbn Bibi, I, a.g.e., s. 275-282.

²⁰ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 275-282.

²¹ Cüveyni, a.g.e., s. 158-161; İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 337-343; Grousset, a.g.e., s. 240-41; Galip Bingöl, ve Hasan Çopur. “Alâeddin Keykubad Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti İle Kilikya Ermeni Krallığı Arasındaki İlişkiler”. *Anadolu Mecmuası* 4, sy. 9 (Haziran 2025), s. 4; Galip Bingöl, ve Ömer Aslan. “XIII. Yüzyılda Anadolu'da Türkmen Direnişi: Denizli Ve Çevresindeki İsyanlar”. *Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi* 13, sy. 26 (Haziran 2025), s. 58-69.

²² 1224 yılı itibarıyla, Ceyhun sınırında geride bırakılan askerler dışında, tüm Moğollar, Cengiz Han liderliğinde bir süreliğine ana yurtları olan Moğolistan'a çekildiler. Cüveyni, a.g.e., s. 156-157; *Moğolların Gizli Tarihi*, Türk

oluşturduğu ve Türkiye, Irak ve Suriye'ye yönelik bir saldırının olmadığı anlaşılmış oldu. Alâeddin Keykubad, devletinin önemli merkezleri ve kalelerinin savunmasını güçlendirdikten sonra, Melik Eşref ile ittifak yapmış ve Bağdat'a gönderdiği askeri birliğinin güvenle geri dönmesinin ardından, Moğol tehdidinin geride kaldığını düşünerek doğu yönündeki ilgisini bir süreliğine iç meselelere ve ülkesinin güneyine kaydırmıştı. Burada, siyasi, askeri ve ekonomik hedeflerine uygun şehirler fethetmeyi planladı. Ancak bu tehlike tam anlamıyla ortadan kalkmamıştı, çünkü Moğollar geri dönecek ve tehlikenin alametleri kısa süre içinde kendini gösterecekti. Moğol tehdidi, Alâeddin Keykubad için ülkesinin geleceğiyle ilgili her zaman bir endişe kaynağı olarak kalacaktı.

1. Alâeddin Keykubad'ın Moğol Tehlikesi Karşısında Feraseti

Alâeddin Keykubad, ülkesinin güvenliği ve egemenliği söz konusu olduğunda siyasi ve askeri tedbirlere başvurma konusunda son derece dikkatli ve titiz davranmış, devletinin ve halkının çıkarlarını en iyi şekilde korumak için tüm olasılıkları değerlendirmiştir. Komşu güçlerle barış ilişkileri kurarak, ülkesinin güvenliğine katkı sağlayacak adımlar atmış, halkının güvenliğini sağlamak adına büyük bir hassasiyet göstermiştir. Çünkü Alâeddin Keykubad'ın yönetimindeki ülkede iç karışıklık, isyan ya da kaos bulunmamaktadır; aksine, düzen, huzur ve ekonomik refah hâkimdir. Keykubad, Celaleddin Harezmşah'a yazdığında bir mektubunda şu şekilde demektedir: “Allah, kuluna güçlü bir devlet, hazineler, her türlü silah, çok sayıda adam, mamur ülkeler ve mutlu bir halk nasip etti.”²³ Bu sözler, Keykubad'ın ülkesinin sahip olduğu değerlerin farkında olduğunu ve bu değerleri koruma amacı güttüğünü göstermektedir. Onun en önemli amacı, bu değerleri riske atmak değil, korumaktır. Bu doğrultuda ilk başvuracağı yöntem her zaman barış olmuştur. Ancak halkının huzuru ve güvenliği tehdit altında olduğunda, barış kanalları tıkandığında savaşa girmeyi göze alacak kadar cesur bir liderdir. Alâeddin Keykubad, barışın savunucusudur ancak bununla birlikte, barış varken savaşa yönelmekten kaçınır. Döneminin acımasız ve yıkıcı gücü olan Moğollar karşısında izlediği politika da tam olarak budur. Bununla birlikte, Moğolların barışı kabul edip etmeyeceklerini ya da ne anladıklarını kestiremediği için, ülkesinin doğusunda çeşitli siyasi ve askeri önlemler almıştır. Bu tedbirlerin amacı, gelecekteki bir Moğol istilasını ülke sınırlarının uzağında durdurmak ve olası bir saldırıya karşı hazırlıklı olmaktır.

Alâeddin Keykubad, 1226 yılından itibaren dış politikasında tüm dikkatini ülkesinin doğu sınırlarına yönlendirdi. Olası bir Moğol istilasına karşı doğu sınırlarının savunma sistemini güçlendirmeyi hedefliyordu. Bu dönemde meydana gelen önemli siyasi gelişmeler, bu stratejiyi şekillendiren faktörler arasında yer aldı. Moğollar, 1224 yılında Cengiz Han önderliğinde bir süreliğine Moğolistan'a çekilirken, Moğollara karşı rakip olan Celaleddin Harezmşah, Hindistan'daki zorunlu seferini sonlandırarak İran'a geri dönmüştü.²⁴ Celaleddin Harezmşah, 1225 yılında İran ve Azerbaycan sahasına yerleşerek, yıkılmış olan hanedanının kalıntıları üzerine yeni bir devlet kurma çabalarına girişti. Bu gelişme, Moğol tehdidinin Batı İslam dünyasına geri dönme ihtimaline dair bir işaret olarak görülüyordu. Üstelik, Celaleddin Harezmşah'ın Anadolu sınırlarına yakın bir bölgeye hâkimiyet kurması ve ardından Doğu Anadolu sınırlarına yönelik siyasi ve askeri açıdan faal bir duruş sergilemesi, bölgede varlık gösteren vassal Türk beyliklerinin çıkarları doğrultusunda, Selçuklu, Harezmşah ve Eyyubi devletleri arasında sıkça cephe ve egemenlik değişimlerine yol açacaktı. Bu durum, büyük devletler arasında yoğun nüfuz mücadelesine zemin hazırlayacak, bölgedeki atmosferi gerginleştirecekti. Nihayetinde, iki aslan bir posta sığmazken, üç aslanın hiçbir şekilde bir arada durması

Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 186; Jean Paul Roux, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çeviren: Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket, İstanbul 2001, s. 211-213.

²³ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 383.

²⁴ Cüveyni, a.g.e., s. 347-349; İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 381-382; Şehâbü'd-dîn Nesevî, *Celâleddin Harezmşah*, çev. Necip Asım, Diyanet Yayınları, İstanbul 1934, s. 61-63.

mümkün olamayacaktı. Bu koşulların, ülke hakimiyeti ve güvenliği üzerinde oluşturacağı olası handikapları ortadan kaldırmak isteyen Alâeddin Keykubad, tüm dikkatini doğu siyasetine yönlendirdi.

Alâeddin Keykubad, ileri görüşlü bir hükümdardı. Gelecekte olası bir Moğol istilasına karşı halkının huzur, güvenlik ve refah kaybını göz önünde bulundurarak, ülkesinin sahip olduğu değerleri korumak amacıyla askeri ve siyasi tedbirlere başvurdu.²⁵ Ancak, barış odaklı siyasi adımlarının sonunda beklediği sonucu alamadı. İlk olarak Celaleddin Harezmşah ile, ardından Eyyubi hanedanının güçlü temsilcileriyle kurduğu dostluk, düşmanlığa dönüştü. Bu noktada, Moğol tehdidine karşı gösterdiği siyasi ferasetin izlerinin de görüleceği bir karar alarak, Celaleddin Harezmşah ile Moğol politikası üzerine bir diyalog kurma yoluna gitti.

Alâeddin Keykubad, öncelikle kendi devletinin gücüne güvenmekle birlikte, Moğol tehlikesine karşı ülkesinin güvenlik çıkarlarını güçlendirecek dış destekleri de dikkate almayı ihmal etmedi. Bu bağlamda, 1225 yılında Azerbaycan ve İran topraklarında, başkenti Tebriz olan yeni bir devlet kuran Celaleddin Harezmşah'ın dostane ilişkiler ve barış temelli diyalog teklifini kabul etti.²⁶ Anadolu sınırlarında kurulan bu yeni devletle barış ve dayanışma içinde olmak, iki açıdan son derece önemliydi. Birincisi, Harezmşahlar, Ceyhun Nehri'nin sınırlarında doğacak olası bir Moğol tehdidine karşı, İran'da doğal bir set görevi görmekteydi. Bu durum, gelecekte Moğolların Batı İslam ülkelerine yönelik fütursuzca yapabilecekleri bir yürüyüşü Anadolu sınırları dışında karşılamayı, ayrıca Anadolu'yu sadece bir engel olmaktan çıkarıp, ona bir iç savunma kalkını kazandırmayı ifade ediyordu. İkincisi, Alâeddin Keykubad, gelecekteki olası Moğol saldırısına karşı, Doğu Anadolu'da, Orta ve Yukarı Fırat bölgesinde ülkesinin güvenlik hattını genişletmek, İç Anadolu'ya giden yolları kapatmak adına güçlü bir müttefikin manevi desteğini kazanmayı hedefliyordu. Ancak, Alâeddin Keykubad'ın planları kısa sürede bozuldu. Çünkü, Celaleddin Harezmşah, Moğolların düşmanı olmasına rağmen, 1228 yılının sonlarına doğru tüm dikkatini Azerbaycan ve İran'da kalarak Moğolların geri dönüşüne hazırlanmak yerine, Doğu Anadolu'ya yönelmiş ve 1229 Ağustos'unda Ahlat'ı kuşatmaya başlamıştı. Bu durum, Alâeddin Keykubad için Celaleddin Harezmşah'ın, Moğol tehlikesine karşı bir set veya müttefik olamayacağını ortaya koyuyordu. Çünkü, Moğolların düşmanı olan Celaleddin Harezmşah, Doğu Anadolu'ya gelip yüzünü batıya çevirerek, Moğolların ilerlemesine zemin hazırlıyordu.²⁷

Aslında Alâeddin Keykubad, daha önce Celaleddin Harezmşah'ı Moğollara karşı desteklemeyi düşünmüştü. Ancak, Celaleddin Harezmşah'ın savaş ve yağmaya dayalı politikaları, ülkesinde huzuru sağlayamaması ve Moğollara karşı 1228 yılındaki yenilgisi, Alâeddin Keykubad'ı temkinli olmaya ve geri çekilmeye zorladı. Bu nedenle Alâeddin Keykubad, Celaleddin Harezmşah'a, Moğollarla barışçı bir politika izlemesi yönünde önerilerde bulundu. Ona şöyle dedi: *“Moğollarla bir şekilde uzlaşma yollarını bulmalısınız. Zira, yeni bir devlet kuran ve ilahi bir kuvvete dayanan bir kavimle savaşmak akıl karı değildir. Biz şöyle düşünüyoruz ki, hemen Moğollara elçiler gönderip, Müslümanların selameti için Sultan Muhammed'in yaptığı gibi af dileyelim. Yumuşak sözler ve hediyelerle onları yatıştırmaya çalışalım. Umarız ki, tatlı dille ve mal gücüyle, dünyanın dört bir yanını sarmış olan bu fitne ateşini söndürebiliriz. Eğer başarılı olursak, bu hizmetimiz kıyamete kadar iyi bir ad bırakacaktır. Şunu bilin ki, bu dostunuz Müslümanların işlerini yoluna koymak için onlara elçiler gönderecektir. Eğer bu hayati önemdeki barış konusunda bana katılırsanız, istişare ile size bunu sunuyorum.”*²⁸

²⁵ Salim Koca, “Moğol İstilasına Karşı Sultan I.Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası”, *Gazi Türkiyat*, 5.sayı, 2009, s. 187-216, s. 187-216; Jansky, Herbert, “Selçuklu Sultanlarından Birinci Alâeddin Keykubad'ın Emniyet Politikası”, *Zeki Velidi Togan'a Armağan*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 117-126.

²⁶ Nesevi, a.g.e., s. 69; İbn Bibi, I, a.g.e., s. 374-375.

²⁷ Oktay Bozan, “Celâleddin Harezmşah'ın Ahlat'ı Muhararası ve Yankıları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (Güz 2012), s. 139; İsa Eryılmaz, “Emir Kemâleddin Kamyar'ın Ahlat ve Çevresindeki Faaliyetleri”, *The Journal of Academic Social Sciences*, 5/60 (Aralık 2017), s. 583-590.

²⁸ İbn Bibi, I, s. 383-384.

Sultana üç önemli önerim vardır: ‘İlk olarak, Doğu Anadolu’daki Müslüman halkın kanını dökmekten ve bölgeyi tahrip etmekten vazgeçip, askerlerinizi Arran bölgesine yönlendirin. İkinci olarak, Moğol hükümdarına elçiler göndererek onlarla anlaşma yapmaya çalışın ve kesinlikle onlara karşı düşmanlık veya ayrılık yoluna gitmeyin. Müslüman topraklarında savaş tehlikesini ortadan kaldırarak, Moğolların İslam ülkelerine saldırmayacaklarına dair güvence alın. Böylece herkesin yaşamı kolaylaşır. Üçüncü olarak, siz de Sultan Melikşah, Sultan Sancar ve diğer büyük Selçuklu sultanları gibi seleflerinizin izlediği adalet yoluna odaklanarak, Azerbaycan ve İran ile olan ilişkileri düzenlemelisiniz.’²⁹ Ancak Celaleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad’ın önerilerine kulak asmadı. Sonuç olarak, Moğollarla yalnızca savaş yoluyla iletişim kuran Celaleddin Harezmşah ile her zaman barışçıl bir yaklaşım savunmuş olan Alâeddin Keykubad arasında bir uyumsuzluk ortaya çıktı. Alâeddin Keykubad, ülkesinin huzurunu, güvenliğini ve refahını korumak amacıyla, Celaleddin Harezmşah’ın Moğol tehlikesini Batı İslam dünyasına ve Anadolu sınırlarına çekici hale getirmesini engellemeyi amaçlamıştı, ancak bu çabası karşılık bulmadı. 1225 yılında başlayan dostane ilişkiler, 1230 yılının ilk yarısında, iki tarafın Doğu Anadolu’daki güç ve egemenlik mücadelesine dönüşerek, anlaşmazlıklarla sonuçlandı. Barışı koruma adına sürekli çaba sarf eden Alâeddin Keykubad, bir noktada Celaleddin Harezmşah’ın Moğol tehlikesine karşı bir engel değil, aksine bu tehdidi batıya doğru çeken bir unsur hâline geldiğini fark etti. Bu sebeple, Eyyubilerle ittifak kurarak, Yassıçemen Savaşı’na (10 Ağustos 1230) yöneldi. Böylece, Alâeddin Keykubad, Celaleddin Harezmşah’ın genişlemesini durdurarak onu Doğu Anadolu’dan çıkarmayı başardı. Yassıçemen Savaşı yalnızca bir askeri zafer değil, aynı zamanda Sultan Alaeddin Keykubad’ın stratejik vizyonunun bir yansımasıdır. Keykubad, Moğol tehdidini doğrudan karşılamaktan ziyade, savaşı Abbâsiler, Harezmşahlar ve Anadolu’daki diğer güçler nezdinde Selçuklu itibarını pekiştirecek şekilde kurgulamıştır. Savaş sonrası elde edilen başarı, Selçuklu ordusunun caydırıcılığını artırmış, Anadolu’yu İslam dünyasında Moğollara karşı bir savunma hattı haline getirmiştir. Bu sayede Keykubad, yalnızca Anadolu’nun hâkimi değil, aynı zamanda Abbâsî halifesi tarafından desteklenen meşru bir İslam lideri olarak görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Yassıçemen, Selçuklu tarihinin askeri bir dönüm noktası olmanın ötesinde, Sultan Keykubad’ın siyasi itibarını pekiştiren bir zafer olmuştur. Sonuç olarak, Alâeddin Keykubad’ın Moğol istilasını Anadolu sınırlarında karşılamak amacıyla Celaleddin Harezmşah ile kurmayı planladığı ittifak başarısız oldu. Yassıçemen Savaşı’ndan sonra zayıflayan Celaleddin Harezmşah’ın ardına düşen Moğollar, hızla İran ve Azerbaycan’ı işgal etti ve kısa süre içinde Anadolu ile sınırdış bir devlet konumuna geldiler (1231).³⁰

2. Moğolların Türkiye Selçuklu Devleti ile Komşu Olması

1229 tarihinde ölen Cengiz Han’ın yerine oğlu Ögedey (1229-1241) geçti.³¹ Ögedey Han, tahta geçer geçmez Harezmşahlar Devleti’nin tamamen ortadan kaldırılması için Cormagon Noyan komutasında 30 bin askerini İran’a göndermeye karar verdi. 1230-1231 kışında İran’a ulaşan Moğollar, Yassıçemen Savaşı’nı kaybederek Azerbaycan’a çekilen Celaleddin Harezmşah’ı zayıf bir durumda yakaladı. Celaleddin Harezmşah, Moğollarla karşılaşamayarak Azerbaycan’ı terk etmek zorunda kaldı. Sonuç olarak Moğollar, tüm İran ve Azerbaycan topraklarına hakim oldular.³²

Batı İslam dünyası, ikinci kez Moğol istilasını ile karşı karşıya kalmıştı. Moğollar, yine ölüm ve yıkım getiriyor, her şeyi yok ediyorlardı. Ancak bu kez vaziyet çok daha farklı ve ciddiydi; Moğollar artık sadece geçici bir yıkım değil, kalıcı bir yerleşim amacını güdüyorlardı. Anadolu, Irak ve Suriye, hiç iyi

²⁹ İbn Bibi, I, s. 383-384; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

³⁰ Nesevi, s. 139-142, 150-157; Cüveyni, s. 371-377; İbn Kesir, s. 128-129; İbnü’l-Esir, XII, s. 454-458.

³¹ 1227 yılında ölen Cengiz Han’ın ardından, Moğol Kurultayı 1229 yılının ilkbaharında toplandı ve yeni Kağan’ı seçmek için bir araya geldi. Bu kurultayda, Moğollar yeni liderlerini belirledi. (Bkz. Moğolların Gizli Tarihi, a.g.e., s. 190-191; Rene, Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, çeviren: Reşat Uzman, İstanbul 1980, s. 250.

³² Abu’l-Farac, II, a.g.e., s. 529; Cüveyni, a.g.e., s. 374; İbnü’l-Esir, XII, a.g.e., s. 454-456; Mükrimin Halil Yinanç, “Celaleddin Harezmşah”, *İA*, III, s. 52; Runciman, III, a.g.e., s. 214; Grousset, a.g.e., s. 255.

komşular kazanamamıştı. Özellikle 1231 yılında, Moğollar Celaleddin Harezmşah'ı takip ederek Anadolu'nun el-Cezire bölgesine girdiler ve burada kargaşa meydana getirdiler. Celaleddin Harezmşah, Diyarbakır'a yakın bir bölgedeki Moğol takibatı ve baskınlarının ardından son kaçışını yaparak Ağustos 1231'de³³ tarih sahnesinden çekildi. Moğollar Diyarbakır, Silvan, Nusaybin, Mardin, Erzen, Habur, Sincar, Harran, Erbil ve çevresinde, alışkanlıkları gereği, öldürmeler, yağmalar ve esir almalar gerçekleştirdiler. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, Eyyubi ve Artuklu şehirlerini vahşice işgal ettiler.³⁴ O yıl, Cezire bölgesi zaten su ve yiyecek kıtlığı nedeniyle ciddi zorluklar yaşıyordu.³⁵ Moğolların neden olduğu korku ve panik, bu durumu çok daha kötüleştirdi. Bu şartlar altında ne üretim yapılabilir, ne ticaret gerçekleştirilebilir, ne de normal bir yaşam sürdürülebilirdi. İnsanların çoğu, hayatta kalabilmek için yurtlarını terk etmeyi seçti.³⁶ Bu koşullar altında ne üretim ne de ticaret yapılabilir, hatta yaşam bile devam edemezdi. Korku ve yıkımın hüküm sürdüğü bu dönemde, insanların çoğu tek çare olarak yurtlarını terk etmekte buldu.

Alâeddin Keykubad, Moğolların Celaleddin Harezmşah'ı takip edeceğini ve Batı İslam topraklarına doğru ilerleyeceğini önceden tahmin etmişti. Bu nedenle, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra, ülkesinin güvenliğini sağlamak adına bir strateji geliştirdi. Bu strateji, özellikle Doğu Anadolu'nun durumu ve geleceği ile ilgiliydi. Alâeddin Keykubad, Erzurum'un ötesindeki topraklara herhangi bir hak iddia etmeden, Doğu Anadolu bölgesinin yönetimini ve sorumluluğunu, Oltu'dan Gürcistan'a kadar olan alanı ve Ermeni topraklarının fethini Melik Eşref'e devretmeyi uygun gördü.³⁷ Böylece, Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında yeni bir tampon bölge oluşturmayı amaçladı. Eyyubi ailesiyle hem komşuluk hem de akrabalık bağları olduğundan, bu aileyi güçlü bir şekilde bir araya getirerek, sahip oldukları kaynakları verimli kullanmaları hâlinde Moğol tehdidine karşı sağlam bir savunma hattı oluşturabileceklerini düşündü.³⁸ Ancak Alâeddin Keykubad'ın Yassıçemen zaferinden sonra, olası Moğol tehditlerini ülke sınırlarından uzak tutmak için oluşturduğu plan başarılı olmadı. Melik Eşref, Doğu Anadolu'dan kısa süre sonra ayrılarak hükümet merkezi olan Dimaşk'a geri çekildi ve bölgeyi askeri tedbirlerden yoksun, savunmasız bir şekilde bıraktı. Böylece, Alâeddin Keykubad'ın Doğu Anadolu üzerinden ülkesine yapılacak olası istilaları engellemeye yönelik stratejisi gerçekleşmedi. Melik Eşref, bu bölgeyi yeterince sahiplenmemişti. Bunun sonucunda, Moğollar Celaleddin Harezmşah'ı takip ederek, Bargit-Ahlat yolundan geçerek Dicle kıyılarına ulaşmış ve Ağustos 1231'de başlattıkları baskınlar, yağmalar ve katliamlar karşısında engel teşkil edecek bir güç bulamadılar.³⁹

Celaleddin Harezmşah'ın kaybolup tarih sahnesinden çekilmesiyle, Moğollar ile Anadolu arasında bir tampon güç ortadan kalkmış oldu. Alâeddin Keykubad, bu durumu önceden öngörerek, ülkesine doğru gelen olası istilaları engellemek amacıyla Eyyubileri bu stratejisine dâhil etmek istedi, ancak

³³ Nesevi, a.g.e., s. 139-142, 150-157; İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 454-458; Cüveyni, a.g.e., s. 371-377; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, XIII, Matbaatü's-Saâde, Mısır, s. 128-129; Zehebi, *el-İber fi-Haber Men Gaber*, V, Tahk. Selahaddin el-Müncid, Mektebetü Hayyat, Kuveyt 1966, s. 110.

³⁴ Zehebi, a.g.e., s. 110; İbn Kesir, a.g.e., s. 128; İbnü'l-Esir, a.g.e., s. 458-460.

³⁵ İbn Kesir, a.g.e., s. 128-129; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

³⁶ İbnü'l-Esir, Moğolların sebep olduğu dehşet ortamını, bu korkunun halk arasında nasıl yayıldığını anlatan çeşitli hikâyelerle gözler önüne serer. Birinde, on yedi kişilik bir yolcu kafilesi, bir Moğol süvarisi tarafından yolunda durdurulur. Grup, tek bir Moğol karşısında büyük bir korkuya kapılır ve kimse hareket etmeye cesaret edemez. Hikâyenin anlatıcısı, durumu şöyle aktarır: "Allah'a yemin ederim ki, kimse cesaret edip kılını kıpırdatmadı. En sonunda ben, bir bıçak alarak adama saldırıp onu öldürdüm, ardından hep birlikte kaçıp kurtulduk." Bkz. İbnü'l-Esir, a.g.e., s. 459-460).

³⁷ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 413; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

³⁸ İbn Bibi, Alâeddin Keykubad'ın Melik Eşref'e, Doğu Anadolu'ya gidip Moğollar'a karşı bir savunma hattı kurmasını istediğini belirtmiştir. Bu bilgi, Jansky, s. 123-124; Koca ("Moğol İstilasına Karşı", a.g.m., s. 198-199; Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009, s. 19-20 .

³⁹ İbnü'l-Esir, XII, a.g.e., s. 458-460; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

başarılı olamadı. 1231 yılında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Eyyubi ve Artuklu şehirlerini kuşatan Moğol istilas, 1232 yılında Türkiye Selçuklu topraklarında ilk kez doğrudan hissedildi. Küçük bir Moğol birliği, Sivas'a kadar ilerleyerek burada bir saldırı gerçekleştirdi. Saldırıda büyük bir yıkım meydana geldi; birçok insan ve hayvan hayatını kaybederken, Moğollar Sivas'a kadar olan tüm güzergâhları tahrip edip yağmaladılar.⁴⁰ Bu olayı öğrenen Alâeddin Keykubad büyük bir endişe yaşadı. Durumu araştırmak ve gerekiyorsa bu karışıklığı sona erdirmek için Emir Kemaleddin Kamyar'ı, en seçkin askerlerinden oluşan tam donanımlı bir orduyla Sivas'a gönderdi. Kemaleddin Kamyar, Sivas'a ulaştığında Moğol öncü kuvvetlerinin geri çekildiğini gördü. Ancak Kamyar, dikkatli bir şekilde hareket ederek, olası tuzakları ve pusu ihtimallerini göz önünde bulundurarak keşifler yapmaya devam etti ve Erzurum'a kadar ilerledi.⁴¹ Burada, gönderdiği casus ve haberci ağırları aracılığıyla Moğol ordusunun sayısının çok az olduğunu, yağmalama ve esir alma işlemlerini tamamladıktan sonra Yunus Derbendini geçip Mugan⁴² sahasına ulaştıklarını öğrendi.⁴³

Yaşanan gelişmeler, Alâeddin Keykubad'ın Yassıçemen zaferinin ardından Doğu Anadolu'da hayata geçirmeyi planladığı projeyi tamamen boşa çıkarmıştı. Bölgenin sahipsiz kalması, Moğolların bu alana kolayca girmesini sağlamış ve Türkiye Selçuklu Devleti için açık bir tehdit oluşturmuştu. Bu durum karşısında Alâeddin Keykubad, ülkesinin güvenliği ve menfaatleri doğrultusunda Doğu Anadolu'yu kontrol altına alma gerekliliğini hissetmişti. Moğolların Mugan'a geri dönerek gerçekleştirdiği saldırıların tekrarlanmaması için, bölgedeki güvenlik önlemlerinin artırılması gerekiyordu. Bununla birlikte Alâeddin Keykubad, halkının güvenliğini sağlamak, dış tehditlere karşı önlem almak ve bölgedeki etkilerini arttırmak amacıyla Doğu Anadolu'yu Türkiye Selçuklu sınırları altına almak için harekete geçti.

Moğolların, Azerbaycan'dan çıkıp iki yıl üst üste Anadolu'ya gerçekleştirdiği seferler, bölgedeki istila yollarının açılmasına ve stratejik noktaların keşfedilmesine olanak tanımıştır. Sayıca az olmalarına rağmen cesurca Sivas'a kadar ilerlemeleri, sahip oldukları özgüveni ve tehdit oluşturma kapasitelerini göstermektedir. Alâeddin Keykubad ise bu durumu hemen fark etti ve yalnızca bir sınır ihlali olarak değerlendirmede. Ona göre bu hareket, yakın gelecekte büyük ve yıkıcı bir istilanın habercisi olabilirdi. Bu yüzden, Türkiye Selçuklu Devleti'nin güvenliğini sağlamak ve Moğol tehdidine karşı önlem almak amacıyla, Doğu Anadolu'daki yönetsel zafiyetleri ortadan kaldırmak ve bölgedeki geçiş yollarını güvence altına almak için harekete geçti. Bu doğrultuda, bölgedeki güvenlik sistemini yeniden inşa etmek için askerlerini görevlendirdi.⁴⁴

⁴⁰ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 420; Münecimbaş, II, a.g.e., s. 72; Turan, a.g.e., s. 397; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı, İstanbul 2002, s. 83.

⁴¹ 1232 yılında Sivas'a kadar ulaşan bir Moğol birliğinin gerçekleştirdiği yağma harekâtına karşı, Alâeddin Keykubad gerekli tedbirleri almak, durumu incelemek ve gerekirse müdahalede bulunmak için Emir Kemaleddin Kamyar'ı bölgeye göndermiştir. Emir Kamyar, Sivas'a ulaşarak durumu inceledikten sonra Moğolların bölgeden uzaklaştığını tespit etmiş ve ihtiyatlı davranarak Erzurum'a kadar ilerlemiştir. Erzurum'da, Moğolların Azerbaycan'a geri döndüğünü kesin olarak öğrenen Emir Kamyar, doğu bölgelerinden de askerleri alarak Gürcistan'a bir sefer düzenlemeye karar vermiştir. İbn Bibi'ye göre, bu seferin meşru nedeni, Gürcistan Kraliçesi Rosudan'ın Moğol akınlarını Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya yönlendirmek istemesidir. Ayrıca, bu sefer ile Moğol birliğinin Anadolu'da yol açtığı maddi kayıpları telafi etmek, Gürcistan'daki Moğol tehlikesini önlemek ve Gürcüleri Selçuklu yönetimine bağlayarak onların etraflarını saran Moğol istilasının Anadolu'ya taşınmasını engellemek amaçlanmıştır. İbn Bibi, I, a.g.e., s. 420-425; Münecimbaş, II, a.g.e., s. 72-73.

⁴² Mugan, Aras Nehri'nin aşağı mecrasının güney tarafında yer alan bir bozkır bölgesidir. Bu bölgenin bir kısmı Rusya, diğer kısmı ise İran hâkimiyeti altındadır. Kaynak: V. Minorsky, "Mugan", İA, VIII, s. 446.

⁴³ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 420-421; Münecimbaş, II, a.g.e., s. 72-73; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

⁴⁴ Moğolların 1232 yılında Sivas'a kadar ilerleyip yağma ve keşif akınları düzenlemesi ve ilk kez Türkiye Selçuklu topraklarında görünmeleri üzerine, Alâeddin Keykubad, Moğolların gücünü göz önünde bulundurarak Moğol Hanı Ögedey'e barış elçisi gönderdi. Alâeddin Keykubad, Doğu Anadolu'yu fethedip bölgedeki güvenlik önlemlerini almak istese de, halkının huzur içinde ve tehlikeden uzak kalmasını sağlamak amacıyla Moğollarla iyi ilişkiler kurma yolunu tercih etti. Ancak Moğol Hanı, Alâeddin Keykubad'ın elçisine barış önerisini kabul etmeden önce,

Moğollar, Cellaeddin Harezmsah'ın topraklarını işgal ederek İran ve Azerbaycan'a yerleşmiş ve Anadolu'yu doğrudan tehdit eden bir komşu hâline gelmişti. Doğu Anadolu'daki idari boşluk, huzur ve güvenlik sorunları, Moğolların Anadolu'nun iç bölgelerine kadar ilerlemelerini kolaylaştırıyordu. Bu durumu engellemek amacıyla Alâeddin Keykubad, sahipsiz kalan Doğu Anadolu bölgesini kontrol altına almak istedi. Moğol akınlarının Sivas'a kadar ulaşmasının ardından, ülkesinin güvenliğini sağlamak ve olası bir istilayı önlemek adına harekete geçti. Alâeddin Keykubad için en önemli mesele, devletin güvenliğini, egemenliğini ve iktisadi çıkarlarını korumaktı. Bu nedenle, Doğu Anadolu'nun istilaya açık olan bu bölgesinin tamamen Türkiye Selçuklu toprakları altına alınması için 1232 yılının ikinci yarısında bir ferman yayınladı. Bu fermanla, bölgenin güvenliğini sağlamak ve Moğolların ilerlemesini engellemek amacıyla güçlü bir strateji belirlemiştir.

1231 ve 1232 yıllarında meydana gelen Moğol istilası, Cellaeddin Harezmsah'ın kaybolmasıyla Harezmlilerin dağılıp yurtsuz kalması, haydutluk faaliyetleri, kıtlık sorunu ve Doğu Anadolu'nun güvenlikten yoksun durumu, Türkiye Selçuklu Devleti'ni doğrudan etkilemişti. Bu durum, Selçuklu Devleti'ni harekete geçirmeye zorladı. Alâeddin Keykubad, ülkesinin güvenliğini sağlamak ve Moğolların tehdidine karşı bölgedeki boşlukları doldurmak için 1232 yılında emir vererek Emir Kemaleddin Kamyar'ı görevlendirdi. Kamyar komutasındaki Selçuklu ordusu, Ahlat, Van ve Bitlis bölgelerini İran sınırına kadar Selçuklu hakimiyeti altına alarak bu bölgedeki güvenlik boşluğunu doldurdu. Bu adım, Moğolların Anadolu'ya geçişini engellemek ve Türkiye Selçuklu topraklarını korumak adına atılan önemli bir adımdı.⁴⁵ Böylece, harabe hâlindeki Doğu Anadolu bölgesine sahip çıkılarak güvenlik, altyapı, iase ve yönetim sorunları çözülmüş oldu. Alâeddin Keykubad'ın emirleriyle bölgede ihtiyat tedbirleri alındı, imar ve tamir çalışmaları yapıldı, depolara zahireler yığıldı, cephaneler silahlarla dolduruldu ve güvenilir yöneticiler görevlendirildi. Bu fetihler, daha önce yağma ve savaşlarla nüfusu azalmış bölge halkının gönlünü almak amacıyla gerçekleştirilmişti. Doğu Anadolu'nun Selçuklu topraklarına katılması, halk için emniyet, imar, iase ve adalet konularında büyük bir rahatlama sağlamıştı. Türkiye Selçuklu Devleti içinse bölgenin kalkınması, Moğol tehditlerini uzak bir mesafeden karşılayabilmek adına stratejik bir adımdı. Ayrıca, bölgede üretimin teşvik edilmesi, nüfusun yeniden artırılması ve ticaretin canlanması, Alâeddin Keykubad'ın dış politikada devletin ticari çıkarlarını koruma ilkesine de uygun bir hareketti. Selçuklu kuvvetlerinin bu bölgeye çok kısa sürede sahip olması, aslında bölgenin askeri ve idari açıdan uzun süredir ihmale uğradığını açıkça gösteriyordu. Bu adımlar, Türkiye Selçuklu Devleti'nin hem iç güvenliği hem de dış tehditlere karşı hazırlıklı olma hedefini pekiştiren önemli bir strateji hâline gelmişti.⁴⁶

3. Alâeddin Keykubad'ın Moğol Devletine Tabi Hükümdar Olmayı Kabul Etmesi

Sultan Alâeddin Keykubad, Moğolların 1231 tarihinde Anadolu'ya sınır komşusu olmaları ve 1232'de Moğolların yağmalama akınlarının Sivas'a kadar ulaşarak Selçuklu topraklarında ilk kez görünmeleri karşısında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin fetihlerini tamamlayarak, bölgedeki siyasi birliği sağlamaya, Eyyubileri tamamen uzaklaştırmaya yönelik bir strateji izlemeye başladı (1232-1237). Amacı, Anadolu'nun güvenliğini artırmak, doğudaki kargaşa ve yönetim boşluğundan kaynaklanan problemleri çözmek ve ticari faaliyetleri yeniden işler hale getirmektir. Alâeddin Keykubad, Moğolların Azerbaycan ve İran'a yerleşmesi ile Anadolu sınırlarında oluşacak tehlikeleri göz önünde

Türkiye Selçuklularının bağımsızlığını kabul etmek yerine, Alâeddin Keykubad'ın huzuruna gelmesini ve ona büyük ikramlar sunacaklarını, bunun karşılığında Selçuklu topraklarında hüküm sürme koşulunu ileri sürdü. Alâeddin Keykubad, Moğol Hanı'nın bu onur kırıcı teklifini kabul etmek bir yana, ciddiye dahi almadı ve devleti için bağımsızlık ilkesine zarar verecek hiçbir koşulu kabul etmedi. 1232/1233. Bkz. Ahmed b. Mahmud, *Selçuk-nâme II*, hazırlayan Erdoğan Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s. 152; Turan, a.g.e., s. 397; Koca, "Moğol İstilasına Karşı", a.g.m., s. 206-207; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

⁴⁵ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 426-427; Müneccimbaşı, II, a.g.e., s. 73.

⁴⁶ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 428-429; Çopur, a.g.e., s. 145-158.

bulundurarak, bölgedeki siyasi istikrarı sağlayıp güvenliği pekiştirerek, gelecekteki olası Moğol istilasına karşı Anadolu'nun doğusunda sağlam bir savunma hattı oluşturmayı planladı. Bununla birlikte, Moğollarla iyi ilişkiler kurmaya yönelik stratejisini sürdürerek, ülkesinin güvenliğini sağlamlaştırdı. Zira Alâeddin Keykubad, Moğolların güç ve egemenlik arayışını iyi kavrayarak, onlara karşı büyük bir saldırı başlatmaktan ziyade, halkını korumak ve olası tehditlere karşı durmak amacıyla, savaş yerine barış yolunu tercih etti.

Alâeddin Keykubad, ülkesinin çıkarlarını korumak için adalet, barış, refah, huzur ve güvenlik unsurlarını sağlayarak, gerektiğinde savaş yolunu da tercih etmek zorunda kalmıştır. Ülkesinin değerlerini korumak amacıyla savaşın getireceği ağır maliyetleri göze almaktan kaçınmamıştır. Bu doğrultuda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki nüfuslarını korumak isteyen, ülkesini ele geçirmeye çalışan Moğollarla ve güvenlik sistemlerinde aksaklıklar yaşayan, tedbir almada geciken Eyyubilerle karşı karşıya kalmıştır. 1237 yılı itibarıyla, Alâeddin Keykubad, son beş yıl içinde Eyyubilere karşı kazandığı zaferler ve fetihlerle, Moğollar dışında, Anadolu'daki komşu devletlerarasında en güçlü konuma gelmişti. Ancak, Güneydoğu Anadolu'yu tamamen fethetmesi ve Eyyubileri bu bölgeden tamamen uzaklaştırması hâlâ gerekiyordu. Anadolu topraklarını büyük ölçüde birleştirip, ülkesinin siyasi, coğrafi ve iktisadi yapısını tamamlamaya çok yaklaşılmıştı; ancak nihai hedefine ulaşmak için güçlü bir hamle daha yapması gerekiyordu. Bu sebeple, Mayıs 1237'de Alanya'da geçirdiği kışın ardından Kayseri'ye geri dönerek büyük bir sefer için hazırlık yapmaya karar verdi ve ordusunu Meşhed Ovası'nda topladı. Diğer yandan, ülkesinin sınırlarında Moğol tehlikesi tüm tehdidiyle varlığını sürdürüyordu. Tam da bu dönemde, Moğol Hanı Ögedey'in gönderdiği elçi heyeti Kayseri'deydi.

1236 yılında, Moğol Hanı Ögedey, Anadolu'dan Moğolistan'a, imparatorluğunun başkenti Karakurum'a gelirken, Müslüman tüccar Şemseddin Kazvinî'den,⁴⁷ Alâeddin Keykubad'ın devleti hakkında bilgi almıştır. Ögedey Han, Kazvinî'ye "Sultan Alâeddin Keykubad'ın ülkesi nasıl bir durumda?" diye sormuş ve Kazvinî şu cevabı vermiştir: "Siz cihan padişahının beğeneceği bir hükümdar. İslam dünyası, onun gibi birini görmedi. Ülkesi zengin, toprakları mamur, halkı huzurlu. O, adaletli, akıllı ve yetenekli bir yöneticidir." Bunun üzerine Ögedey Han, "Böylesine iyi bir hükümdarı dostluktan mahrum bırakmak yazık olur. Ona uyarı gönderelim, il olsun (barış içinde kalsın).⁴⁸ Ülkesi ve halkı refah içinde yaşamaya devam etsin. Biz de yönetimimiz sırasında ona ihsanlar ve hediyeler göndererek sevindirelim." diyerek, mesajını Alâeddin Keykubad'a iletmek üzere Şemseddin Kazvinî'yi elçi olarak görevlendirmiştir. Kazvinî, 1237 kışında, Alâeddin Keykubad henüz Alanya'da iken, Moğol Hanı Ögedey'in elçisi olarak Kayseri'ye ulaşmıştır.⁴⁹

Alâeddin Keykubad, Mayıs 1237'de büyük seferine hazırlanmak için Kayseri'ye gelmişti. Sefer öncesi ülkesinin geleceğine dair bir toplantı yaparak, devlet adamları ve komutanlarıyla durum değerlendirmesi yaptı. Ardından, Moğol hükümdarı Ögedey'in elçisi olarak gönderilen Şemseddin Kazvinî'yi kabul etti. Elçi Kazvinî, Ögedey Han'ın gönderdiği fermanı Sultan'a takdim etti. Fermanda Moğol hükümdarı, Alâeddin Keykubad'a yönelik övgüde bulunarak, "Adil Sultan Alâeddin Keykubad'ın iyi yönetimi ve halka karşı gösterdiği iyi muamele ile ilgili haberler bize ulaştı. Bu, bizi

⁴⁷ Şemseddin Kazvinî, aslen İran'ın Kazvin vilayetinden olup, ticareti meslek edinmiş bir kişiydi. Erzurum'da bir süre ikamet ettikten sonra maddi kazancını önemli ölçüde artırmış, sahip olduğu kıymetli taşlar ve inciler ile yaptığı süsleme işlerini Moğol Hanı Ögedey'e sunmak amacıyla Moğolistan'ın başkenti Karakurum'a seyahat etmiştir. Başarılı bir tüccar olarak tanınan Kazvinî, aynı zamanda Moğol hükümdarıyla olan ilişkilerinde de önemli bir rol oynamıştır. Bkz. İbn Bibi, I, a.g.e., s. 448.

⁴⁸ "İl" kelimesi, burada Moğolların dünya hâkimiyeti ilkesini kabul etmek anlamında kullanılmaktadır. Moğollar, geniş topraklarını yönetirken, hâkimiyet kurdukları bölgeleri "il" olarak adlandırmışlar ve bu toprakları kendi yönetim sistemlerine dâhil etmişlerdir. Ögedey Han'ın, Sultan Alâeddin Keykubad'a yönelik barış çağrısında "il" ifadesi, Selçuklu Devleti'nin Moğolların egemenliğini kabul ederek barış içinde varlık göstermesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu, Moğolların egemenliğine tabi olma anlamına gelir.

⁴⁹ İbn Bibi, I, a.g.e., s. 449; Münecimbaşı, II, a.g.e., s. 77; Çöpur, a.g.e., s. 145-158.

çok memnun etti. Bunun için sana ihsanlar sundum. Ülkende her zaman huzur ve refah içinde olmanı diliyorum. Tanrı bizleri yüceltmış ve dünyayı bizim soyumuza vermiştir. Sen doğru yoldasın. Bununla birlikte, seni itaate çağırmak bizim için gerekli oldu. Durumumuzu bildirdiğimiz kişiler, bize bağlanmadıkları takdirde, isyan ederlerse, ordumuz onların topraklarına girer, köklerini kazır; kadın ve çocuklarını esir alır, mallarını yağmalar ve harap ederiz. O zaman yapacak bir şeyiniz kalmaz” diyordu. Bu yazı Biçin (Maymun) yılında 633 tarihinde (1236) yazılmıştır.⁵⁰ Fermanı kabul eden Alâeddin Keykubad, Moğol hükümdarı Ögedey’in teklifine karşı anında bir yorumda bulunmadı ve toplantıyı sonlandırarak özel odasına çekildi. Bir süre sonra, elçi Kazvinî ile özel olarak görüşmek isteyen Sultan, Moğol hükümdarının teklifine dair kafasında beliren önemli bir soruyu yanıtlamak için onu yanına çağırdı. Alâeddin Keykubad, elçiye şöyle dedi: *“Allah’a şükürler olsun ki, Moğol Hanı senin gibi bir Müslümanı elçi olarak göndermiş. Sana soracağım soruya dindarlık gereği dürüst ve açıkça cevap ver, hiçbir şey saklama. Eğer Moğol Hanı ile dost olursam, ülkeme göz diker mi?”* Elçi Kazvinî, bu soruya şu şekilde cevap verdi: *“Allah korusun! Ögedey’in o kadar geniş toprakları var ki, her yıl başka yerlerden huzuruna elçiler gelir. Elbiseleri hazinelerinde bozulur, atları sürülerde yaşlanır. O kadar altını var ki, yeraltında kayboluyor. Ancak buna rağmen, ona bir hediye göndermek ve onunla dostane ilişkiler kurmak gereklidir.”* Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, Moğol tehlikesini Anadolu’dan barış yoluyla bir süre daha uzak tutmak ve ülkesindeki huzur ve refahı koruyarak, olası bir çatışma ortamından kaçınmak için Moğolların gücünü tanımayı uygun buldu. Bu doğrultuda, Moğol hükümdarına göndereceği sembolik hediyelerle, Moğolların cihan hakimiyetini ve kudretini kabul ettiğini göstermeye karar verdi.⁵¹

Moğol tehlikesi, Alâeddin Keykubad’ın tüm saltanatı boyunca dış politikasını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Alâeddin Keykubad’ın komşu devletlerle olan ilişkilerinin gelişiminde de bu tehdit büyük bir rol oynamıştır. Harezmşahlar ve Eyyübler karşısında kazandığı zaferlerin arkasında, bu tehditten duyduğu derin endişenin etkisi bulunmaktadır. Alâeddin Keykubad’ın Moğollara karşı izlediği siyasetin temel özelliği, bu tehlikeyi durdurmak için atılması gereken ilk adımın her zaman barış olduğuna inanmasıdır. Moğollarla uzlaşmayı tercih etmiştir. Ancak, Alâeddin Keykubad’ın Moğollarla olan siyaseti yalnızca uzlaşmacı bir yaklaşım olarak nitelendirilemez. Aynı zamanda tedbirli, akıllı ve ileri görüşlü bir siyaset de izlemiştir. Eğer yalnızca uzlaşmacı yönüne odaklanılırsa, Alâeddin Keykubad’ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in de (1237-1246) Moğollarla uzlaşmacı bir siyaset izlediği görülür. Ancak Moğollar, Alâeddin Keykubad’ın ölümünün ardından Türkiye Selçuklu Devleti’nde ortaya çıkan zafiyetleri fark ederek barışa yönelik yaklaşımı dikkate almamış ve 1243’teki Köse Dağı Savaşı’yla Moğol felaketi İç Anadolu’ya yayılmıştır. Bu sebeple, Moğollara karşı izlenmesi gereken siyasetin, çok yönlü ve dikkatle tasarlanmış olması gerektiği anlaşılmaktadır. Alâeddin Keykubad döneminde, içte huzurlu, güvenli, adaletli ve barışçıl bir ortam hüküm sürmekteydi. Ülkesi iyi yönetiliyor, zenginleşiyor ve halkı refah içinde yaşıyordu. Alâeddin Keykubad, güçlü bir devlet ve sağlam bir yönetim anlayışına sahipti. Celaleddin Harezmşah’ı yenmeyi başarmış, Eyyübler karşısında zaferler elde etmiş, Anadolu’da rakipsiz bir konum elde etmişti. Moğollar hariç, komşu devletlerin hepsinden daha güçlü bir durumdaydı. Bu bağlamda, Moğollar tarafından itibarlı ve güçlü bir hükümdar olarak kabul edilmiş ve izlediği barış siyaseti başarılı olmuştur.

⁵⁰ Ferman kelimesi, buyruk ve emir gibi eş anlamlı kelimelerle ifade edilebilir. Ögedey Han, kendisini dünyanın hâkimi olarak tanıtarak, fermanında gereklilik ve koşul kipinde bir üslup kullanmış ve Alâeddin Keykubad’ı kendi egemenliğini tanımaya çağırmıştır. Eğer Alâeddin Keykubad, bu egemenliği tanımazsa, Türkiye Selçuklu Devleti’nin savaşa hazırlıklı olması gerektiğini açıkça bildirmektedir.

⁵¹ Ögedey Han’ın barış teklifinin temel şartı, Alâeddin Keykubad’ın Moğol Hanı’na itaat etmesiydi. Bu itaatin göstergesi, belirli aralıklarla sembolik hediyeler gönderilmesi ve bu hediyelerle itaatin bildirileceği bir elçi gönderilmesiydi. Bu durumla ilgili detaylar, İbn Bibi ve Münecçimbaşı’nın eserlerinde yer almaktadır (İbn Bibi, I, a.g.e., s. 450-451; Münecçimbaşı, II, a.g.e., s. 78).

Alâeddin Keykubad, Türkiye Selçuklu Devleti'ni Moğol tehlikesinin gölgesinde bile en parlak dönemine taşımayı başarmış bir hükümdar olarak öne çıkmaktadır. Halkını emniyet, huzur, barış ve refah gibi değerlerle güvence altına almış, ülke topraklarında yaşayan ve sığınan herkesin hakkını savunurken, savaş ve barış stratejilerini ustalıklı dengelemiştir. Moğollarla ilişkilerde barış yolunu tercih eden Alâeddin Keykubad, yalnızca ülkesinin güvenliğini ve varlığını korumayı hedeflemiş, düşmanlık yoluna saparak ülkesinin geleceğini riske atmak istememiştir. Bu nedenle, tüm saltanatı boyunca Moğollara karşı barışçıl bir siyaset izlemiş ve olası bir Moğol istilasına karşı ülkesini hazırlıklı tutmak için gerekli siyasi ve askeri tedbirleri almıştır. Savunma sistemini güçlendirerek ve güvenlik önlemlerini alarak, barışçı bir yaklaşımı benimsemiş, ancak her zaman ülkesini güçlü ve hazır tutmaya yönelik adımlar atmıştır. Sonuç olarak, Alâeddin Keykubad'ın Moğollarla izlediği siyaset, hem siyasi ve askeri tedbirlerle savunma hattını güçlendirmeye hem de barışı sağlama yönünde olmuştur.

Alâeddin Keykubad, 1237 yılında Moğol hükümdarının üstünlüğünü kabul ederek, Moğol istilasını Anadolu sınırlarından uzak tutmayı başardı. Böylece, ülkesini o dönemde Moğollarla savaşma riskinden bir süreliğine korumuş oldu.⁵² Aynı zamanda, Moğollar ile barışı sürdürmek ve korumak, Sultan Kamil'i Güneydoğu Anadolu'dan uzaklaştırmak amacıyla yapılacak askeri harekâtın başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi açısından da kritik bir öneme sahipti. Ancak, Alâeddin Keykubad, aldığı siyasi ve askeri kararların sonuçlarını görebilecek kadar uzun yaşamamıştır. 30 Mayıs 1237'de, devlet adamları ve çevre hükümetlerin elçilerinin katıldığı bir ziyafette, yediği kızarmış tavuk yüzünden zehirlenerek cinayete kurban gitmiştir.⁵³

Alâeddin Keykubad'ın ölümü, Türkiye Selçuklu Devleti için büyük bir kayıp olmuştur. Vefatının ardından, Moğollar, Türkiye Selçuklu topraklarında zayıflayan durumu fark ederek barışa yönelik yaklaşımı dikkate almayıp Anadolu'ya saldırmıştır. 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu, Moğolların kontrolüne girmiştir. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı boyunca ülkesini korumak ve savunmak amacıyla aldığı önlemler, ölümünden sonra kısa sürede geçersiz hale gelmiş, savaş, emek ve fedakârlıkla inşa ettiği güçlü devlet, Moğol felaketiyle sarsılmıştır. Halkının menfaatlerini her zaman gözetken, ekonomiyi güçlendirip ticaretin gelişmesine katkı sağlayan, zulümden kaçanlara güvenli bir liman sunan Alâeddin Keykubad'ın önderliğinde Türkiye Selçuklu Devleti huzur, refah, adalet ve barış içinde bir dönem geçirmiştir. Onun ölümünden altı yıl sonra yaşanan Köse Dağ Savaşı bu emekleri yok etse de, Tarih bu liderin doğru strateji ve görüşleriyle şekillendirdiği saltanatını, Türkiye Selçuklu Devleti için bir adalet ve huzur dönemi olarak hatırlamaktadır.

Sonuç

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde Selçuklu Devleti'nin Moğol tehdidine karşı izlediği politikalar, hem devletin siyasi istikrarını koruma hem de bölgesel güç dengelerinde önemli bir aktör olarak varlığını sürdürme açısından kritik bir rol oynamıştır. Keykubad'ın diplomasi ve askeri stratejilere dayanan çok yönlü yaklaşımı, Moğollarla doğrudan çatışmadan kaçınarak devletin uzun

⁵² Moğol yüksek hâkimiyetini kabul etmesine dair Alâeddin Keykubad'a sunulan teklifte, barışın şartı olarak Moğol hükümdarına itaat göstermek amacıyla Moğolistan'a kadar gitmesi talep edilmemiştir. Bu durum, Alâeddin Keykubad'ın sahip olduğu güç ve kazandığı zaferlerle elde ettiği ayrıcalıklı bir konumun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, 1232 yılında benzer bir talep Alâeddin Keykubad tarafından reddedilmiştir. Ahmed b. Mahmud, II, a.g.e., s. 152; Turan, a.g.e., s. 397; Koca, a.g.m., s. 206-207.

⁵³ Barışın bedeli olarak Moğolların dünya hâkimiyetini kabul eden ve buna bağlılık göstergesi olarak Ögedey Han'a değerli hediyeler hazırlatan Alâeddin Keykubad'ın ani ölümü üzerine, tahta geçen büyük oğlu Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, babasının takip ettiği siyaseti izleyerek hazırlattığı hediyelerle birlikte elçisini Şemseddin Kazvini'nin rehberliğinde Moğolistan'a gönderdi. Kazvini, Ögedey Han'ın huzuruna vardığında, Sultan Alâeddin Keykubad'ın Moğol yüksek egemenliğini kabul ettiğini ve bu doğrultuda hediyeler hazırlattığını, ancak bu esnada vefat ettiğini bildirdi. Dünya hâkimiyetini ve kudretini tanıyan Ögedey Han, Alâeddin Keykubad'ın ölümüne ise üç kez "Kıran Kıran Kıran" -Yazık- şeklinde tepki vermiştir. (Bkz. İbn Bibi, I, a.g.e., s. 451).

vadeli çıkarlarını gözetken bir yönetim anlayışını ortaya koymaktadır. Bu dönemde geliştirilen ittifaklar, stratejik savunma önlemleri ve sınır bölgelerinde sağlanan güvenlik, Selçuklu Devleti'nin direncini artırmış ve Moğol baskısına karşı sürekliliğini sağlamıştır. Ancak, bu politikaların devletin iç dengeleri üzerindeki etkisi ve uzun vadeli sonuçları da dikkate değerdir. Bu bağlamda, Alâeddin Keykubad'ın yönetimi, Selçuklu tarihindeki önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmekte ve Moğol tehdidi karşısında izlenen politikaların başarısı kadar sınırları da bu süreçte net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Tarihsel perspektiften bakıldığında, Keykubad'ın liderliği ve stratejik kararları, sadece kendi dönemi için değil, bölgesel siyaset ve devlet yönetimi açısından da önemli dersler sunmaktadır. Alâeddin Keykubad, Moğol tehlikesine karşı oldukça dikkatli ve stratejik bir liderlik sergilemiştir. 1220'lerin başında Türkiye Selçuklu Devleti'nin başında olduğu dönemde, Cengiz Han'ın liderliğindeki Moğol istilası, Orta Asya'dan başlayarak Batı Türkistan, İran, Azerbaycan ve Irak'a kadar büyük bir yıkım oluştuyordu. Alâeddin Keykubad, bu tehdit karşısında ülkesini korumak için hem iç hem de dış politikada akıllıca hamlelerde bulunmuştur. İlk olarak, Moğol istilasının yol açtığı korku ve yıkıma karşı ülkesinin savunmasını güçlendirmiştir. Konya, Kayseri ve Sivas gibi stratejik şehirlerdeki surları yenileyerek, olası bir Moğol saldırısına karşı hazırlıklı olmayı hedeflemiştir. Bu şehirlerde surlar ve hendekler kazdırarak, dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı direncini artırmıştır. Ayrıca, Alâeddin Keykubad, Moğollarla karşı karşıya kalmamak için politik ve askeri olarak ittifaklar kurmuştur. Melik Eşref ile yaptığı ittifaklar, güneydeki Eyyubilerle ve doğudaki potansiyel Moğol tehdidine karşı Harezmşahlar ile işbirliği yapma çabası, onun barışçı ama gerektiğinde savaşa girmeye hazır bir lider olduğunu gösteriyor. Bu dönemde Alâeddin Keykubad'ın izlediği temel strateji, Moğollarla doğrudan çatışmaya girmemek, ancak etrafındaki güçlerle barış temelli ittifaklar kurarak ülkesinin güvenliğini sağlamaktır. Bununla birlikte, Celaleddin Harezmşah'ın Azerbaycan ve İran'da kurduğu yeni devletle barış yapma hamlesi, Alâeddin Keykubad'ın Moğol tehdidine karşı daha güçlü bir koruma oluşturma isteğinin bir parçasıydı. Ancak, Celaleddin Harezmşah'ın 1229'da Doğu Anadolu'ya yönelmesi ve Ahlat'ı kuşatması, bu planların bozulmasına yol açtı. Alâeddin Keykubad, Celaleddin Harezmşah'ın Moğollarla mücadelede bir müttefik olamayacağını görerek, diğer seçenekleri değerlendirmek zorunda kalmıştır. Alâeddin Keykubad, Moğolların tehdidi altında liderlik yaparken, büyük bir diplomatik ve askeri beceri sergileyerek ülkesinin güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Hem barışı hem de savunmayı ön planda tutarak, halkının huzurunu ve refahını koruma amacı güderek çeşitli ittifaklar kurmuş, ancak Celaleddin Harezmşah'ın aksiyonları ve Moğolların dönüşü, onun bu tehdit karşısındaki planlarını zora sokmuştur.

Kaynakça

- Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, I-II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- Ahmed b. Mahmud, *Selçuk-nâme*, haz. E. Merçil, II, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.
- Ahmed b. Muhammed Nesevî, Celâleddin Harzemşah'ın Biyografisi, çev. Necip Asım, Yayınlayan ve dipnotlandıran: Mustafa Demirci, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2021.
- Aksarayî, Kerimüddin Mahmud, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- Anonim, *Moğolların Gizli Tarihi*, çev. Ahmet Temir, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.
- Bingöl, Galip ve Hasan Çopur. "Alâeddin Keykubad Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti İle Kilikya Ermeni Krallığı Arasındaki İlişkiler". *Anadolu Mecmuası* 4, sy. 9 (Haziran 2025), ss. 1-13.
- Bingöl, Galip ve Ömer Aslan. "XIII. Yüzyılda Anadolu'da Türkmen Direnişi: Denizli Ve Çevresindeki İsyanlar". *Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi* 13, sy. 26 (Haziran 2025): 58-69.

- Bingöl, Galip ve Hasan Çopur. “Alâeddin Keykubad’ın Abbâsî Halifeleri ile İlişkileri: Siyasi, Askeri ve Manevi Bağlar”. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 10, sy. 1 (Haziran 2025): 17-26. <https://doi.org/10.56252/turktarars.1625896>
- Bingöl, Galip, *Moğol/İlhanlı Hâkimiyeti Altındaki Anadolu’da Çıkan İsyanlar (1243-1335)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta 2023.
- Bozan, Oktay. “Celâleddin Harezmşah’ın Ahlat’ı Muhasarası ve Yankıları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (Güz 2012).
- Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı, İstanbul 2002.
- Cüveynî, Alâüddin Atâ Melik. *Tarih-i Cihangüşa*, çev. Mürsel Öztürk, KTBY, Ankara 1999.
- Çopur, Hasan, Sultan I. Alaeddin Keykubad’ın Komşu Devletler İle İlişkisi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2012.
- Demirci, Mustafa. “Yassıçemen Savaşına Giden Süreçte Alâeddin Keykubad İle Celâleddin Harzemşah Arasındaki Diplomatik Münasebetler, Elçiler Ve Mektuplar”. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, sy. 7 (Aralık 2022), ss. 18-36. <https://doi.org/10.47702/sema>. 2022.21.
- Ebu’l-Fida İmadüddin Ömer İbn Kesir, el-Bidâye ve’n-Nihâye, XII, thk. A.A. Feth, Beyrut 1990.
- Eryılmaz, İsa. “Emir Kemâleddin Kamyar’ın Ahlat ve Çevresindeki Faaliyetleri”, *The Journal of Academic Social Sciences*, 5/60 (Aralık 2017), s. 583-590
- Grousset, Rene. *Bozkır İmparatorluğu*, çev. Reşat Uzman, İstanbul 1980.
- İbn Bibi, *el-Evâmirü’l-Alâiyye fi’l-Umûri’l-Alaiyye*, Selçukname, çev. Mürsel Öztürk, I, T.C. Kültür Bakanlığı 1000 Temel Eser, Ankara 1996.
- İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, XIII, Matbaatü’s-Saâde, Mısır.
- İbn’ül Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydın, XII, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.
- Jansky, Herbert. “Selçuklu Sultanlarından Birinci Alâeddin Keykubad’ın Emniyet Politikası”, *Zeki Velidi Togan’a Armağan*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Harezmşahlar Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- Kaymaz, Nejat. *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü’l-dîn Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009.
- Koca, Salim. “Moğol İstilasına Karşı Sultan I.Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, *Gazi Türkiyat*, 5.sayı, (2009), s. 187-216.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1964.
- Köprülü, M. Fuad, *Tarih Araştırmaları I*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- Minorsky, V., “Mugan”, *İA*, VIII, s. 446-450.
- Müneccimbaşı, *Câmiü’l-Düvel*, Selçuklular Tarihi, yayınlayan ve çeviren A. Öngül, I-II, Kabalcı Yayınevi, İzmir 2000/2001.
- Nesevî, Şehâbü’l-dîn. *Celâleddin Harezmşah*, çev. Necip Asım, Diyanet Yayınları, İstanbul 1934.
- Nüveyri, Nihâyetü’l-Ereb fi Fununi’l-Edeb, Cilt: XXVII, thk: Mufid Kumayha, Darü’l Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2004.

- Roux, Jean Paul, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çev. Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket, İstanbul 2001.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, I-III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008.
- Şen, Mehmet Emin, ve Galip Bingöl. “Anadolu’da Moğol Tahakkümüne Karşı Aykırı Bir Ses: Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafeddin”. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 5, sy. 2 (Aralık 2022): 381-92. <https://doi.org/10.48120/oad.1171449>
- Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981.
- Turan, Osman. “Keykubâd I”, *İslâm Ansiklopedisi MEB Yayınları*, İstanbul 1971, VI/649-650.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat, İstanbul 2010.
- V.V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, yay. haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara 2006.
- Yınanç, M. Halil, “Celaledin Harezmsah”, *İA*, III, s. 49-53.
- Zehebi, *el-İber fi-Haber Men Gaber*, Tahk. Selahaddin el-Müncid, V, Mektebetü Hayyat, Kuveyt 1966.